

Michael Carolan, *The Sociology of Food and Agriculture*, tredje utgåvan. Routledge 2021.

Mat – dess produktion, fördelning och konsumtion – tillhör de fenomen som är gemensamma för alla mänskliga samhällen. Alla människor äter och alla samhällen måste föda sin befolkning (det vill säga sig själva) på något sätt. Med det sagt får knappast varje individ alltid nog med mat och ett samhälles modell för att föda sin befolkning är inte nödvändigtvis vare sig hållbar eller rättvis. Mat och livsmedelsproduktion är således en utmärkt ingång för att förstå och förklara hur samhällen fungerar. Omvänt är också livsmedelsförsörjningen ett viktigt socialt fenomen i sig; på grund av sin allmänna förekomst, därför att den är en viktig faktor i samhällets formande och därför att sociala problem ofta är intimt förknippade med försörjningen. Matens produktion, fördelning och/eller konsumtion är centrala för en stor mängd samhällsfrågor. Det kan handla om olika samhällens hantering av klimatfrågan (en tredjedel av de globala klimatgasutsläppen är kopplade till livsmedel), fattigdom, urbanisering (och därmed avfolkning på landsbygden), demografisk utveckling (exempelvis medellivslängd och hälsa) och utbildning (exempelvis betydelsen av skolmåltider).

På senare år har också frågor rörande mat och lantbruk kommit att bli ett allt viktigare område för sociologisk forskning, dock med en tydlig slagsida åt konsumtionssociologi.¹ I tredje utgåvan av läroboken *The Sociology of Food and Agriculture* ger således Michael Carolan, professor i sociologi vid Colorado State University, en välbehövlig överblick över livsmedelssystemets samhällseliga organisering. Därutöver ger boken minst lika välbehövligen inblickar i hur sociologin kan hjälpa oss att förstå den här organiseringen och att orientera oss i det komplexa landskap av problem och möjliga lösningar som dagens livsmedelssystem inbegriper. Carolan talar själv om ”agrifood scholarship infused with a sociological imagination” (s. 5). Boken består utöver inledning av tolv kapitel, jämnt fördelade över fyra delar. Samtliga kapitel avslutas också med vissa pedagogiska hjälpmedel som diskussionsfrågor och ingångar för vidare läsning.

Den första delen – ”The multi-scalar food economy” – tar avstamp i insikten att jordbruk och mat i dag måste sättas i samband med ett globaliserat livsmedelssystem; den helhet som utgörs av produktion, distribution och konsumtion av mat. Fokus här ligger på hur detta system är organiserat och varför det ser ut som det gör. Carolan lägger särskild vikt vid två faktorer, dels hur systemets uppbyggnad präglats av en förenklad syn på näring och näringsbrist, som ofta (felaktigt) reducerats till kalorier, dels finansbranschens allt större intresse för livsmedel som finansiella instrument för investering och spekulation. Dessa faktorer framstår lika mycket som avgörande faktorer som pedagogiska exempel. Den första exemplifierar hur en viss uppfattning om vad mat är, energi, påverkat livsmedelssystemets utformning. Den andra exem-

1 Med det sagt är ämnesområdets historia så klart inte linjär, vilket framgår av Carolans bok; och den skiljer sig åt mellan olika länder (jfr Bååth och Neuman 2021; Murcott 2019).

plifierar hur förändringen av livsmedelsproduktionens materiella förutsättningar i sin tur format systemet. Kombinationen är effektiv, inte minst därför att den redan här lägger en grund för det budskap om komplexitet som Carolan kommer att lägga allt större vikt vid senare i boken.

I bokens andra del – ”Community, culture, and knowledge” – flyttar Carolan fokus från de politisk-ekonomiska dimensionerna av livsmedelssystemet till de minst lika fundamentala informella och vardagliga aspekterna. De tre kapitlen ger olika ingångar till hur det rådande livsmedelssystemet och dess framväxt påverkat samhällskulturen. Exempelen är svåra att ringa in, då de sträcker sig från den industriella globaliseringens hälsoeffekter på småbrukare i det globala syd till konstruktionen av olika identiteter genom ätande. I kontrast till den föregående delen visar det här kapitlet således i första hand hur maten och lantbruket bidrar till att forma och upprätthålla andra sociologiska fenomen såsom maskulinitet, arbete, moral, etnicitet med mera. Med det sagt ligger fokus ofta på hur dessa fenomen kommer till uttryck bland människor som lever och arbetar inom livsmedelssystemet och de institutioner som formar deras vardag.

Med bokens tredje del – ”Food justice and the environment” – antar framställningen en något annan form än i de två föregående. Med utgångspunkt i att matens och lantbrukets sociologi med nödvändighet måste ta naturfenomen på allvar läggs tyngdpunkten på en kritisk syn på hur dagens livsmedelssystem befinner sig på kollisionkurs med såväl ekologisk som social hållbarhet. Kapitlet knyter an till ett av Carolans främsta forskningsfält – hur det globala livsmedelssystemets strävan att pressa fram låga livsmedelspriser i detaljhandeln skapar såväl instabilitet som sociala och ekologiska problem. Här lyfter dock Carolan också fram just hur komplexa dessa problem är och presenterar gärna motexempel för att visa att det aldrig är så enkelt att exempelvis mer (eller mindre) lagstiftning eller fakta kan lösa alla problem. Däremot visar han hur ett sociologiskt tänkande kan hjälpa oss att förstå varför dessa problem är så komplexa och svåra att komma till rätta med genom enkla universallösningar.

Bokens fjärde och avslutande del – ”Agrifood futures: solutions, trade-offs, and opportunities” – riktar som antyds blicken mot framtiden; hur kan vi använda sociologin för att undersöka och hitta lösningar på alla de problem som dagens livsmedelsförsörjning innebär? Carolan går igenom en mängd olika försök att skapa ett bättre livsmedelssystem och visar hur svårt det är att tydligt välja sida i frågor om ekologiskt kontra konventionellt eller lokalt kontra globalt, eftersom det finns både potential och problem på båda sidorna av dessa dikotomier. Det sista kapitlet slår därför ett slag för just den reflexivitet som den sociologiska ansatsen erbjuder. Denna reflexivitet kan närmast beskrivas som en agnosticism i fråga om huruvida lösningar ska vara små- eller storskaliga, lokala eller globala eller för den delen offentliga eller privata. Ansatsen är dock inte att relativisera behovet av ett rättvist och hållbart livsmedelssystem, utan att tydliggöra gränsen för vetenskapens roll i ett sådant systems tillblivelse. Å ena sidan uppmuntrar Carolan till och avser i boken skriva fram en offentlig sociologi som ökar den allmänna medvetenheten om hur livsmedelsförsörjningen fungerar. Å andra sidan är han tydlig med att forskningen inte på egen hand kan få till stånd ett hållbart och rättvist livsmedelssystem.

In the end, talk of the science of sustainability puts the cart before the horse. We can use science to help us figure out how best to reach certain ends we define as “sustainable.” How we determine those ends, however, is a process best left for a little thing called democracy. (s. 210)

The Sociology of Food and Agriculture är på många sätt en diger lärobok. Det är dock inte utan att man kan ha vissa kritiska invändningar mot dess uppläggning. Genomgående är boken särskilt stark och relevant när den just lyfter fram den sociologiska teorin som ett sätt att göra reda i det överflöd av data och fakta som presenteras om Dagens livsmedelssystem. Dock blir framställningen av det sociologiska tänkandet ofta väl summarisk. Flera gånger funderar jag på om jag kan se detta tänkandes värde just eftersom jag redan är förtrogen med Karl Marx, Pierre Bourdieu, Mary Douglas eller vilken teoretiker det nu må vara. Något bättre blir det när den anförda sociologin inte härrör från någon välkänd teoretiker, utan i stället utgör ett xplock av mer samtida sociologiska studier. Även i sådana fall tror jag emellertid att en grundstudent skulle vara betjänt av att Carolan tog ett steg tillbaka och förklarade mer ingående hur analysen knyter an till ett sociologiskt tänkande. Redan i inledningen erkänner förvisso Carolan att han inte har något kort svar på vad det innebär att ”think about food and agriculture sociologically” (s. 1). Något kort svar är kanske inte heller nödvändigt, men boken igenom är det tyvärr svårt att utröna även ett längre svar på den frågan. Det stannar vid att han erkänner hur komplext mat och lantbruk är och framhåller att en reflexiv ansats till dessa fenomen och en kritisk hållning till olika lösningar därför är nödvändiga.

Boken har trots sina brister betydande värden såväl som kurslitteratur som för svenska sociologer. Som jag själv visat för matens och lantbrukets sociologi en tynande tillvaro inom de svenska sociologiinstitutionerna (Bååth och Neuman 2023). *The Sociology of Food and Agriculture* ger goda möjligheter att lyfta in dessa samhällreligt fundamentala områden i sociologiundervisningen, särskilt om bokens kapitel sätts in i ett större sociologiskt sammanhang där mat och lantbruk kan erbjuda fall för att förstå, förklara och utveckla mer allmänt hållna sociologiska teorier. På liknande sätt kan boken också göra det möjligt att föra in sociologiska perspektiv inom mat- och lantbruksorienterade utbildningar. Därtill utgör den en utmärkt utgångspunkt för sociologer som vill fördjupa sig i matens och lantbrukets sociologi, gärna i kombination med exempelvis Anne Murcotts (2019) introduktion till matens och ätandets sociologi. För att hålla sig relevant måste sociologin framöver fördjupa sin analys av – och sitt engagemang för – hur dagens och framtidens samhälle föder sin befolkning. Carolans bok är i slutändan ett utmärkt verktyg för att uppnå det.

Jonas Bååth

Biträdande universitetslektor vid Institutionen för människa och samhälle
Sveriges lantbruksuniversitet

Referenser

- Bååth, J. & N. Neuman (2023) Social lens or inherently social phenomenon? The study of food in Swedish sociology, *Current Sociology*, 71 (6):945–963. <https://doi.org/10.1177/00113921211048520>
- Murcott, A. (2019) *Introducing the sociology of food and eating*. London: Bloomsbury.